

МОДЕЛЮВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

© 2015 ЛАПКО О. О., КОНАРІВСЬКА О. Б.

УДК 336. 773

Лапко О. О., Конарівська О. Б. Моделювання тенденцій розвитку небанківських фінансових установ в Україні

Мета статті полягає в оцінці сучасного стану діяльності небанківських фінансових установ України з метою побудови економетричної моделі для створення сприятливих умов щодо регулювання ринку небанківських фінансових послуг та формування управлінських рішень, спрямованих на підвищення результативності його діяльності. Встановлено, що фактори, які діють на ринку небанківських фінансових послуг, мають як позитивний, так і негативний вплив на діяльність його учасників, тому постає необхідність в управлінні зазначеними факторами. З метою побудови адекватної економетричної моделі пропонується в кожній складовій ринку небанківських фінансових послуг обрати основних учасників, що формують попит і пропозицію у цих сегментах. Статистичні спостереження щодо кількості та величини активів страхових компаній, кредитних спілок та інститутів спільного інвестування були покладені в основу побудови економетричної моделі. Запропонована економетрична модель розвитку небанківських фінансових установ в Україні дає можливість, на основі фактичного стану ринку небанківських фінансових послуг, спрогнозувати регулюючі дії держави на учасників цього ринку з метою збільшення їх ефективності та функціонального позитивного впливу на результуючий показник – ВВП.

Ключові слова: ринок небанківських фінансових послуг, попит і пропозиція на небанківські фінансові послуги, фактори, що впливають на діяльність небанківських фінансових установ.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Формул:** 3. **Бібл.:** 9.

Лапко Олена Олександрівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри фінансів, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: elapko@mail.ru

Конарівська Оксана Богданівна – здобувач, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

E-mail: Konarivska@mail.ru

УДК 336. 773

UDC 336. 773

Лапко Е. А., Конаривская О. Б. Моделирование тенденций развития небанковских финансовых учреждений в Украине

Цель статьи заключается в оценке современного состояния деятельности небанковских финансовых учреждений Украины с целью построения эконометрической модели для создания благоприятных условий по регулированию рынка небанковских финансовых услуг и формированию управленческих решений, направленных на повышение результативности его деятельности. Установлено, что факторы, действующие на рынке небанковских финансовых услуг, имеют как положительное, так и отрицательное влияние на деятельность его участников, поэтому возникает необходимость в управлении указанными факторами. С целью построения адекватной эконометрической модели предлагается в каждой составляющей рынка небанковских финансовых услуг выбрать основных участников, формирующих спрос и предложение в этих сегментах. Статистические наблюдения по количеству и величине активов страховых компаний, кредитных союзов и институтов совместного инвестирования были положены в основу построения эконометрической модели. Предложенная эконометрическая модель развития небанковских финансовых учреждений в Украине дает возможность, на основе фактического состояния рынка небанковских финансовых услуг, спрогнозировать регулирующие воздействия государства на участников этого рынка с целью увеличения их эффективности и функционального положительного влияния на результирующий показатель – ВВП.

Ключевые слова: рынок небанковских финансовых услуг, спрос и предложение на небанковские финансовые услуги, факторы, влияющие на деятельность небанковских финансовых учреждений.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Формул:** 3. **Библ.:** 9.

Лапко Елена Александровна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансов, Университет банковского дела Национального банка Украины (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: elapko@mail.ru

Конаривская Оксана Богдановна – соискатель, Университет банковского дела Национального банка Украины (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: Konarivska@mail.ru

Lapko O. O., Konarivska O. B. Modeling of Development Trends in the Non-Bank Financial Institutions in Ukraine

The article is aimed to estimate the current status of activities of non-banking financial institutions in order to build an econometric model to create favorable conditions for regulating the market of non-bank financial services and formation of managerial decisions aimed at improving the effectiveness of its activities. It has been determined that factors acting on the market of non-banking financial services, have both a positive and a negative influence on the activities of its members, so there is a need to manage these factors. In order to build an adequate econometric model has been proposed in each component of the market of non-bank financial services to choose the major participants that form the supply and demand in these segments. Statistical observations on the number and size of assets of insurance companies, credit unions and joint investment institutions formed the basis of the econometric model. The proposed econometric model of development of non-banking financial institutions in Ukraine, on the basis of the actual state of the market of non-bank financial services, gives an opportunity to predict the regulatory influence of the State on the participants in this market in order to increase their effectiveness and their functional positive impact on the resulting indicator – GDP.

Key words: market of non-bank financial services, supply and demand in the non-bank financial services, factors influencing the activities of non-bank financial institutions.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Formulae:** 3. **Bibl.:** 9.

Lapko Olena O. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Finance, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: elapko@mail.ru

Konarivska Oksana B. – Applicant, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: Konarivska@mail.ru

Ринок небанківських фінансових послуг є одним із найважливіших елементів сучасної економічної системи. Вивчення попиту і пропозиції на небанківські фінансові послуги є найактуальнішим завданням на макро- і мікро- рівнях, адже інформація про наявний стан, аналіз, оцінку, очікування та прогнозування подальшого розвитку подій на вказаному ринку вкрай необхідні на різних рівнях як регулювання, так й управління.

Обов'язковою умовою ефективного функціонування ринку небанківських фінансових послуг є постійний моніторинг за його елементами, інструментами, учасниками, оскільки даний ринок розвивається згідно з імовірнісними законами і піддається різним коливанням. Крім того, необхідно сформувати інформаційну базу для якісного та оперативного аналізу. Тому вкрай важливим є питання прогнозування ринку небанківських фінансових послуг за допомогою економіко-математичного програмування.

Проблеми функціонування та розвитку ринку небанківських фінансових послуг загалом та окремих його сегментів сьогодні перебувають у центрі уваги фундаментальних і прикладних наукових досліджень. До найбільш вагомих наукових здобутків варто віднести наукові результати таких науковців: М. Корнеєва [5], С. Науменкової [7], В. Пластуна [8], І. Школьник [9] та ін. Поряд з цим науковцями висвітлюються підходи до теоретико-методичних і практичних засад функціонування ринку фінансових послуг, акцентуючи увагу на небанківській сфері, а саме: у працях О. Дорош [1], І. Каракулової [4], В. Левченко [6]. Водночас, подальшому дослідженню підлягають проблеми розвитку ринку небанківських фінансових послуг, адже ефективно його функціонування сприяє подоланню проблем дефіциту фінансових ресурсів, розширенню можливості інвестування, здійсненню платежів та перерозподілу фінансових ресурсів у різні сфери економіки, досягненню соціально-економічного розвитку країни.

Мета даної статті полягає в оцінці сучасного стану діяльності небанківських фінансових установ України з метою побудови економетричної моделі для створення сприятливих умов щодо регулювання ринку небанківських фінансових послуг і формування управлінських рішень, спрямованих на підвищення результативності його діяльності.

Усі фактори, що діють на ринку небанківських фінансових послуг, можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на діяльність небанківських фінансових установ. Той самий фактор в діяльності учасників ринку може виступати як стимулятор або дестимулятор.

До факторів, що безпосередньо впливають на діяльність небанківських фінансових посередників, можна віднести такі:

- ✦ *економічні* (загальне зростання виробництва, низький рівень безробіття, стабільність фінансової системи, платоспроможність споживачів);
- ✦ *політичні* (політична стабільність, цілеспрямована зовнішньоекономічна та внутрішня політика уряду);
- ✦ *ринкові* (формування конкурентного середовища, підвищення рівня конкурентоспроможності небанківських фінансових установ, використання можливостей НТП);

- ✦ *демографічні* (збільшення чисельності населення, підвищення життєвого рівня та якості життя населення, підвищення розміру платоспроможного та потенційного попиту населення).

Зважаючи на сказане, необхідно під час оцінки та прогнозування діяльності ринку небанківських фінансових послуг зазначити, що об'єктом дослідження є зміни попиту та пропозиції, які зумовлені впливом як цінових, так і нецінових кон'юнктурутворюючих факторів.

Можна виділити такі ключові нецінові фактори, які мають вплив на попит:

- ✦ доходи споживачів небанківських фінансових послуг;
- ✦ чисельність споживачів небанківських фінансових послуг;
- ✦ ціни на взаємозамінні та взаємодоповнюючі послуги;
- ✦ споживчі уподобання;
- ✦ споживчі характеристики небанківської фінансової послуги;
- ✦ зміна споживчих властивостей небанківської фінансової послуги;
- ✦ зміни, що відбуваються у навколишньому середовищі; споживчі сподівання тощо.

Необхідно підкреслити, що вибір факторів, які визначають стан попиту, являє собою складне завдання, де мають бути враховані такі характеристики:

- ✦ споживчі очікування;
- ✦ експлуатаційні витрати;
- ✦ обмеженість можливостей отримання споживчого кредиту;
- ✦ розмір активів небанківських фінансових установ;
- ✦ впевненість у майбутньому;
- ✦ склад родини та її характеристика тощо.

Щодо пропозиції, то до складу факторів пропозиції, які мають принциповий вплив на кон'юнктуру небанківських фінансових установ, можна віднести такі:

- ✦ собівартість небанківської фінансової послуги;
- ✦ технологія створення небанківської фінансової послуги;
- ✦ кількість конкурентів на ринку небанківських фінансових послуг;
- ✦ очікування зміни цін;
- ✦ умови продажу, включаючи маркетинг і рекламу;
- ✦ ціни на взаємозамінні та взаємодоповнюючі небанківської фінансової послуги.

Таким чином, з метою прогнозування та регулювання ринку небанківських фінансових послуг, постає необхідність в управлінні зазначеними факторами, які залежно від керованості можна розділити на такі групи: регульовані; частково регульовані; нерегульовані; випадкові.

На етапі специфікації економетричної моделі з використанням табличного редактора MS Excel було проведено аналіз факторів, які можна було б включити до моделі. Для цього були розглянуті такі показники: ВВП, кількість небанківських фінансових установ та активи небанківських фінансових установ. З цієї метою, для

встановлення наявного кореляційного зв'язку, розраховувався коефіцієнт множинної кореляції:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})(\hat{y}_i - \bar{\hat{y}})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (\hat{y}_i - \bar{\hat{y}})^2}}, \quad (1)$$

де y_i – фактичні (статистичні) значення ВВП; \hat{y}_i – розрахункові значення ВВП.

Зважаючи на те, що процес зміни ВВП залежить від відібраних показників, які, у свою чергу, змінюються в часі, тобто значення ВВП може змінюватися через деякий проміжок часу після зміни значень кількості небанківських фінансових посередників та величини їх активів, були також обчислені коефіцієнти кореляції з урахуванням лагових змінних:

$$R(\tau) = \frac{(n-\tau) \sum_{t=1}^{n-\tau} y_t x_{t+\tau} - \sum_{t=1}^{n-\tau} y_t \sum_{t=1}^{n-\tau} x_{t+\tau}}{\sqrt{(n-\tau) \sum_{t=1}^{n-\tau} y_t^2 - \left(\sum_{t=1}^{n-\tau} y_t\right)^2} \times \sqrt{(n-\tau) \sum_{t=1}^{n-\tau} x_{t+\tau}^2 - \left(\sum_{t=1}^{n-\tau} x_{t+\tau}\right)^2}}, \quad (2)$$

де y_t – фактичні (статистичні) значення ВВП; $x_{t+\tau}$ – фактичні (статистичні) значення кількості небанківських фінансових установ (або активів небанківських фінансових установ); τ – часовий лаг.

За допомогою стандартних вбудованих функцій MS Excel було визначено такі показники:

- ✦ коефіцієнт кореляції між ВВП та кількістю небанківських фінансових посередників у поточному році становить $r_{yx1} = 0,13$, а із лагом $\tau = 1$ він становить $R(\tau)_{yx1} = -0,84$;
- ✦ коефіцієнт кореляції між ВВП та вартістю активів небанківських фінансових установ у поточ-

ному році становить $r_{yx2} = 0,89$, а із лагом $\tau = 1$ він становить $R(\tau)_{yx2} = 0,97$.

Отже, за результатами проведеного дослідження на етапі специфікації економетричної моделі було доведено існування кореляційного зв'язку між факторами економетричної моделі, а також виявлено необхідність урахування часового лагу $\tau = 1$. Крім того, було зроблено такі висновки:

- ✦ між ВВП та кількістю небанківських фінансових посередників спостерігається тісний обернений зв'язок – тобто збільшення кількості небанківських фінансових установ супроводжується зменшенням ВВП;
- ✦ між ВВП та активами небанківських фінансових установ спостерігається тісний прямий зв'язок – тобто при збільшенні активів НФУ ВВП збільшується.

Тому, з метою побудови адекватної економетричної моделі, пропонується в кожній складовій ринку небанківських фінансових послуг, а саме: ринку страхових послуг, ринку послуг кредитних спілок та інших кредитних установ, ринку інвестиційних послуг обрати основних учасників, що формують попит і пропозицію у цих сегментах. Відповідно такими учасниками для ринку страхових послуг обрано страхові компанії; для ринку кредитних спілок та інших кредитних установ – кредитні спілки, а для ринку інвестиційних послуг – інститути спільного інвестування. За обраними учасниками ринку небанківських фінансових послуг наявні довготривалі статистичні спостереження щодо кількості таких учасників та величини їх активів, які можуть бути покладені в основу побудови економетричної моделі (табл. 1).

Відібрані основні учасники ринку небанківських фінансових послуг лягли в основу визначення впливу їх кількості та величини їх активів на ВВП на основі дистрибутивно-лагової моделі: $y_t = \beta_0 + \beta_1 x_{1,t-1} + \beta_2 x_{2,t-1} + \varepsilon_t$, де β_j – параметри моделі при лаговій змінній; $x_{1,t-1}$ – кіль-

Таблиця 1

Вихідні дані до побудови економетричної моделі за основними учасниками ринку небанківських фінансових послуг

Рік	ВВП	Кількість основних небанківських фінансових установ, одиниць	Активи основних небанківських фінансових установ, млн грн
2002	225810	1081	6332,63
2003	267344	1586	11537,11
2004	345113	1164	22821,6
2005	441452	1405	29762,3
2006	544153	1694	44381,02
2007	720731	1824	78253,98
2008	948056	2186	110745,75
2009	913345	2190	128729,03
2010	1082569	2210	156793,27
2011	1302079	2258	177298,8
2012	1411238	2344	216082,7
2013	1454931	2396	246509,3

Джерело: [2, 3].

кість основних НФП; $x_{2,t-1}$ – активи основних НФП; ε – стохастична складова моделі.

Оцінювання параметрів моделі за основними учасниками ринку небанківських фінансових послуг здійснювалося з допомогою однокрокового методу найменших квадратів з використанням вбудованого пакету «Аналіз даних» табличного редактора MS Excel як для звичайної багатofакторної лінійної моделі. Враховуючи вищевказане, оцінене рівняння якої має вигляд:

$$y_t = 132727,20 + 165,40x_{1,t-1} + 4,75x_{2,t-1} + \varepsilon_t. \quad (3)$$

Побудована економетрична модель є адекватною оскільки $F^* = 92,74$ при $F_{кр} = 4,45$ (рис. 1), і це дозволяє використовувати її з метою прогнозування.

На основі запропонованої економетричної моделі створюються умови для регулювання ринку небанківських фінансових послуг і формування управлінських рішень, спрямованих на підвищення результативності його діяльності. Завдяки цьому стає можливим, регулюючи кількість основних учасників та величину їх активів, впливати на результуючий показник, що характеризує діяльність економіки країни – ВВП. Результати прогнозного дослідження представлено в табл. 2.

Виходячи з даних табл. 2, варіант перший прогнозу на основі дистрибуційно-лагової моделі унаочнює величину ВВП на 2014 р. у сумі 1701108,91 млн грн. Це відбувається за умови, що кількість основних учасників ринку небанківських фінансових послуг залишається на рівні 2013 р. і складає 2396 учасників, водночас величина їх активів також залишиться без змін на рівні 246509,30 млн грн.

Варіанти прогнозу 2 – 7 наведено із урахуванням регулюючого впливу держави на такі основні показники ринку небанківських фінансових послуг, як кількість основних учасників та величина їх активів.

Так, якщо регулюючі дії держави будуть спрямовані на одночасне зменшення кількості основних учасників ринку небанківських фінансових послуг до 2372,04 одиниць, тобто на 1% та зменшення активів на 1% до 244044,21 млн грн (варіант прогнозу 2), то прогнозована вартість ВВП на 2014 р. становитиме 1685425,09 млн грн. Враховуючи сказане, ВВП зменшиться на 15683,82 млн грн, що свідчить про недоцільність зазначеної регулюючої дії, спрямованої на зменшення на 1% як кількості, так й активів основних учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Недоцільними будуть управлінські рішення, спрямовані на зменшення на 1% активів (варіант прогнозу 6), або аналогічне зменшення кількості основних учасників ринку небанківських фінансових послуг (варіант прогнозу 7). Обидва рішення призведуть до зменшення ВВП із 1701108,91 млн грн до 16 893 880 млн грн і 1697146,0 млн грн відповідно.

Якщо розглядати регулюючі дії, пов'язані зі збільшенням на 1% кількості активів основних учасників ринку небанківських фінансових послуг (варіант прогнозу 3), або тільки зі збільшенням на 1% активів (варіант прогнозу 4), або тільки зі збільшенням на 1% чисельності небанківських фінансових установ (варіант прогнозу 5), то отримаємо прогнозні значення ВВП на 2014 р., відповідно в розмірах 1716792,73 млн грн; 1712829,84 млн грн і 1705071,8 млн грн. Як видно, найкраще прогнозоване значення величини ВВП спостерігається у варіанті прогнозу 3, тобто рекомендованою регулюючою дією стає

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
34									
35	ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ								
36									
37	Регресійна статистика								
38	Множинний R	0,979108797							
39	R-квадрат	0,958654036							
40	Нормований R-квадрат	0,948317546							
41	Стандартна похибка	97091,78817							
42	Спостереження	11							
43									
44	Дисперсійний аналіз								
45		<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	Значимість <i>F</i>			
46	Регресія	2	1,7485E+12	8,74287E+11	92,74463136	2,92235E-06			
47	Залишок	8	75414522648	9426815331					
48	Разом	10	1,82399E+12						
49									
50		<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна похибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-значення</i>	<i>Нижні 95%</i>	<i>Верхні 95%</i>	<i>Нижні 95,0%</i>	<i>Верхні 95,0%</i>
51	У-перетин	132727,156	220946,081	0,600721929	0,564612155	-376775,4203	642229,7324		
52	Змінна X1	165,3959526	166,0712383	0,995933759	0,348448286	-217,5650098	548,356915	-217,5650098	548,356915
53	Змінна X2	4,754761995	1,043242525	4,557676551	0,001855563	2,349040418	7,160483573	2,349040418	7,160483573

Рис. 1. Результати пакету «Аналіз даних» для дистрибутивно-лагової моделі

Результати прогнозування ВВП на 2014 р. залежно від зміни кількості основних учасників ринку небанківських фінансових послуг та величини їх активів

Показники	Варіант прогнозу						
	1	2	3	4	5	6	7
Частка зміни показника x_1	1	0,99	1,01	1	1,01	1	0,99
Прогнозна кількість основних учасників ринку (x_1), од.	2396,00	2372,04	2419,96	2396,00	2419,96	2396	2372,04
Частка зміни показника x_2	1	0,99	1,01	1,01	1	0,99	1
Прогнозні активи основних учасників ринку (x_2)	246509,30	244044,21	248974,39	248974,39	246509,3	244044,21	246509,3
Прогнозне ВВП, млн грн	1701108,91	1685425,09	1716792,73	1712829,84	1705071,8	1689388	1697146

збільшення кількості основних учасників ринку небанківських фінансових послуг на 1% при одночасному збільшенні на 1% величини їх активів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на сьогоднішньому етапі розвитку економіки фактором максимізації ВВП через ринок небанківських фінансових послуг можуть стати збільшення кількості небанківських фінансових установ та збільшення величини їх активів. Водночас, слід звертати увагу і на якість послуг, що надаються небанківськими фінансовими установами.

Якщо конкретизувати регулюючу дію, спрямовану на підвищення кількості основних учасників ринку небанківських фінансових послуг, то управлінські рішення з боку мегарегулятора можуть полягати у спрощенні звітності та вимог до ліцензування для таких учасників. Регулююча дія мегарегулятора, спрямована на підвищення величини активів основних учасників ринку небанківських фінансових послуг, може полягати в законодавчому закріпленні нормативів стосовно мінімального розміру активів та умов їх поповнення.

Отже, запропонована економетрична модель розвитку небанківських фінансових установ в Україні дає можливість, на основі фактичного стану ринку небанківських фінансових послуг, спрогнозувати регулюючі дії держави на учасників цього ринку з метою збільшення їх ефективності та функціонального позитивного впливу на результуючий показник – ВВП. ■

ЛІТЕРАТУРА

- Дорош О. Л.** Небанківські фінансові інститути в економічній системі України : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01 / О. Л. Дорош. – Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2003. – 24 с.
- Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>
- Державний комітет статистики України Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Каракулова І. С.** Небанківські фінансові установи на ринку фінансових послуг України : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / І. С. Каракулова. – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 234 с.

5. Корнєєв М. В. Фактори впливу на ефективність розвитку фінансової сфери / М. В. Корнєєв // Вісник Криворізького економічного інституту КНУ. – 2013. – № 2. – С. 73 – 78.

6. Левченко В. П. Розвиток ринку небанківських фінансових послуг : монографія / В. П. Левченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 368 с.

7. Науменкова С. В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посіб. / С. В. Науменкова. – К. : Центр наук. досліджень НБУ ; Ун-т банківської справи НБУ, 2010. – 170 с.

8. Пластун В. Л. Ринок фінансових послуг : навч.-метод. посіб. / Уклад. В. Л. Пластун. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 166 с.

9. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія / І. О. Школьник. – Суми : Мрія-1, 2008. – 348 с.

REFERENCES

- Dorosh, O. L. "Nebankivski finansovi instytuty v ekonomichnii systemi Ukrainy" [Non-bank financial institutions in the economic system of Ukraine]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.01.01, 2003.*
- Derzhavna komisiiia z rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh Ukrainy. <http://www.dfp.gov.ua>
- Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Karakulova, I. S. "Nebankivski finansovi ustanovy na rynku finansovykh posluh Ukrainy" [Non-bank financial institutions in the financial services market of Ukraine]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08, 2008.*
- Kornieiev, M. V. "Faktoiry vplyvu na efektyvnist rozvytku finansovoi sfery" [Factors influencing the efficiency of the financial sector]. *Visnyk Kryvorizkoho ekonomichnoho instytutu KNU, no. 2 (2013): 73-78.*
- Levchenko, V. P. *Rozvytok rynku nebankivskykh finansovykh posluh* [The development of non-bank financial services market]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 2013.
- Naumenkova, S. V. *Systemy rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh zarubizhnykh krain* [Systems for Financial services abroad]. Kyiv: TsND NBU; UBS NBU, 2010.
- Plastun, V. L. *Rynok finansovykh posluh* [Financial Markets]. Sumy: UABS NBU, 2007.
- Shkolnyk, I. O. *Finansovyi rynek Ukrainy: suchasnyi stan i stratehiia rozvytku* [Financial Market of Ukraine: Current State and Development Strategy]. Sumy: Mriia-1, 2008.